

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Хижняк Анни Анатоліївни
«Психологічна корекція професійних деформацій тренера-викладача»
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія**

Дисертаційна робота Хижняк Анни Анатоліївни «Психологічна корекція професійних деформацій тренера-викладача» виконана в межах паспорту наукової спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія і присвячена актуальній темі подолання професійних деформацій тренера-викладача. Важливість і гострота обраної проблеми для спортивно-педагогічної сфери пов'язана з тим, що в основі успішної спортивної кар'єри тренера завжди лежить важка робота на межі сил і фізичних можливостей в умовах жорстоких перевантажень психічних і фізіологічних систем, що має свої негативні наслідки для особистості тренера, що проявляються у професійних деформаціях. Досить важливим для вирішення як теоретичних, так і практичних питань є вивчення негативного впливу професії на особу фахівця спортивної педагогічної діяльності, та обґрунтування психокорекційних технологій подолання деструктивних наслідків. Проте, проблема професійної деформації в спортивно-педагогічній сфері діяльності залишається маловивченою. Це все підкреслює актуальність обраної дисертанткою теми дисертаційного дослідження.

Отже, *актуальність обраної теми дисертаційного дослідження* на наше переконання є очевидною. Авторка досить переконливо обґрунтувала необхідність дослідження даної проблематики через ґрунтовний аналіз літературних джерел як вітчизняних так і зарубіжних вчених.

Автор досить чітко сформулювала тему дисертаційного дослідження, аргументовано довела її актуальність, визначила наукове завдання дисертаційної роботи, що полягає у теоретичному та емпіричному

обґрунтуванні психологічних особливостей професійних деформацій тренера-викладача та стратегій їх психокорекції.

У роботі авторка слушно зауважує, що основна причина професійних деформацій полягає у невідповідності індивідуально-психологічних та комунікативних характеристик особистості тренера-викладача рівню вимог, які висуває до них професійна діяльність. У цьому контексті постає гостре питання про психологічну корекцію професійних деформації тренерів-викладачів з метою подолання наслідків деструктивного впливу професійної діяльності.

Дисертаційне дослідження є складовою теми лабораторії психології навчання Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України на 2009–2013 рр. «Психологічні фактори самодетермінації особистості у світовому просторі» (державний реєстраційний номер 0109U00058), а також теми № 2.4.6 «Психологічні проблеми підготовки та розвитку суб'єктів спортивно-педагогічної діяльності у сфері фізичного виховання і спорту» (державний реєстраційний номер 0106U010780).

На наш погляд, розробка даної проблеми важлива не тільки в теоретичному, але ще й більше в практичному плані, зокрема, для розв'язання завдань ранньої діагностики та психокорекції осіб з проявами професійних деформацій.

Таким чином, актуальність і недостатня теоретична та практична розробленість даної проблематики зумовили доцільність вибору **теми** дисертаційного дослідження «Психологічна корекція професійних деформацій тренера-викладача» та формулювання **мети**, що полягає у теоретичному обґрунтуванні психологічних особливостей професійних деформацій тренера-викладача та визначенні стратегій їх корекції.

Визначення мети, предмету та об'єкта дослідження засвідчує високий науковий рівень автора дисертації. Завдання дослідження спрямовані на досягнення його мети. Реалізації поставлених завдань сприяти доцільно вибрані та застосовані методи дослідження.

Дисертація має чітку логічну структуру побудови, кожен наступний розділ та підрозділ є продовженням і конкретизацією попереднього, зміст роботи викладено відповідно до наукового стилю української літературної мови. Рукопис дисертації містить 204 найменування літературних джерел (з них 20 – іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок. Основний зміст викладено на 155 сторінках. Робота містить 31 таблицю, 14 рисунків.

Дисертант цілком коректно, з наукової точки зору, визначила об'єкт, предмет, мету дослідження, а також наукові завдання. Нею гармонійно поєднано у психологічному інструментарії як теоретичні, емпіричні, так і відповідні математико-статистичні методи дослідження.

Слід зазначити, що Хижняк А.А. вдалося досить чітко визначити наукову новизну отриманих результатів, зокрема, за викладеним матеріалу видно розуміння дисертанткою не тільки сутності проблематики феномену професійних деформацій, але й сформована методика психологічної корекції, що подана у вигляді програми психологічної корекції для тренерів-викладачів. Доведено, що психологічними умовами професійного самозбереження працівників сфери фізичного виховання та спорту є вчасна діагностика професійних деформацій та забезпечення психокорекційних заходів.

Беззаперечним є практичне значення отриманих результатів дослідження яке полягає, в обґрунтуванні у роботі стратегії психологічної корекції, програмі та рекомендаціях до подолання професійних деформацій, що використовуються у підвищенні кваліфікації тренерів-викладачів, так і для самостійного вдосконалення їхньої професійної діяльності. Матеріали дисертації можуть бути корисними для методичного супроводу управління освітнім процесом підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності, для розробки спецкурсів, спецпрактикумів для студентів тощо.

Результати дисертаційного дослідження викладено в 19 наукових публікаціях (15 одноосібних і 4 у співавторстві), із яких 9 – у наукових фахових виданнях України в галузі психології, 1 – у періодичному науковому фаховому виданні іноземної держави, включеному до наукометричних баз.

У **вступі** дисертанткою обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи, розкрито методологічні та теоретичні засади дослідження; висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи; наведено відомості про апробацію і впровадження одержаних результатів, їх висвітлення в публікаціях; представлено дані щодо структури та обсягу дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи *«Теоретичні основи дослідження феномена професійної деформації тренера-викладача»* авторкою визначено основні підходи до проблеми дослідження професійних деформацій; розглянуто феномен професійної деформації особистості, її ознаки, аспекти і різновиди; проведено детальний аналіз синонімічних понять професійної деформації; за допомогою контент-аналітичного підходу порівняно професійні сфери діяльності викладачів фізичного виховання

За результатами аналізу літературних джерел дисертантка уточнює визначення професійної деформації тренера-викладача, яке визначає наступним чином: професійна деформація – це зміна індивідуально-психологічних характеристик особистості (стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, способів спілкування і поведінки, особливостей реагування та захисних механізмів), що відбувається під впливом специфічних факторів професійної діяльності. Визначене поняття є результатом ретельного контент-аналітичного дослідження понятійної та смислової складової феномену професійної деформації.

Авторка повною мірою розкриває фактори, які лежать в основі виникнення професійних деформацій особистості тренера-викладача, що враховані нею у програмі корекційних заходів.

Матеріал дисертації викладений послідовно і логічно, теоретичні положення достатньою мірою обґрунтовані.

В основу емпіричного вивчення досліджуваного явища покладені результати теоретико-методологічного аналізу проблеми професійної деформації тренерів-викладачів.

У другому розділі «Емпіричне дослідження професійних деформацій тренера-викладача», авторкою опрацьована система компліментарних методів дослідження, адекватних об'єктові, предмету, меті та завданням роботи. Детальний опис організаційно-методологічних засад діагностичного дослідження особливостей прояву професійних деформацій особистості тренерів-викладачів залишає позитивні враження.

Грунтовне емпіричне та змістове опрацювання дисертанткою індивідуально-психологічних особливостей тренерів-викладачів дало змогу виділити професійні деформації комунікативної сфери тренерів. Авторкою обґрунтована емпірична комунікативна модель «ідеального тренера-викладача». Заслуговує на увагу авторська розробка видів професійних деформацій тренерів-викладачів у комунікативній сфері взаємодії «тренер – спортсмен (учень, студент)». Діагностику професійних деформацій у комунікативній сфері тренерів-викладачів здійснено шляхом порівняння реальних показників комунікативної сфери тренерів-викладачів зі студентською моделлю «ідеального тренера-викладача». Дана модель являє собою інноваційний здобуток дисертантки.

У третьому розділі «Програма психологічної корекції професійних деформацій тренера-викладача» подано теоретик-емпіричне обґрунтування формувального експерименту. Авторкою розроблено програму психологічного самозбереження, спрямовану на психологічну корекцію, виокремлених у другому розділі, видів комунікативних професійних деформацій. Програма побудована логічно та чітко, з урахуванням специфіки кожної окремо комунікативної деформації та дотриманням норм та принципів побудови і проведення психокорекційних занять. Програма

містить просвітницький (лекції та бесіди-дискусії з проблеми дослідження) та психокорекційний (програма активного соціального-психологічного навчання) блоки. До інструментарію психологічного тренінгу авторка включає інтерактивні та проєктивні техніки групової психологічної роботи, а саме: міні-лекції, груповий «мозковий штурм», психомалюнок, групові дискусії, роботу в малих групах.

Дисертанткою описана ефективність впровадженної програми та зафіксований корекційний ефект зменшення проявів комунікативних професійних деформацій тренерів-викладачів. Авторкою за допомогою методів математичної статистики доведено ефективність соціально-психологічного тренінгу, окреслено перспективи впровадження результатів дослідження в освітній процес.

Сформульовані у роботі висновки та рекомендації відповідають поставленим завданням дисертаційного дослідження, аргументовані, науково обґрунтовані, мають наукове і практичне значення.

Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації Хижняк А.А., слід зазначити, що значною мірою вони забезпечуються відповідною структурою роботи: кожний з трьох розділів є завершеним відповідно до поставленої мети та завдань; висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту розділів і завданням дослідження загалом; складові роботи взаємопов'язані, що, в цілому відображає теоретичну та методичну позиції автора, яка базується на достатньо високому науковому рівні узагальнення теоретичних та емпіричних результатів дослідження.

Зміст дисертації Хижняк А.А. повністю відображений у авторефераті який зберігає логіку авторської побудови дослідження та забезпечує цілісне уявлення про дисертаційне дослідження.

У цілому робота містить об'ємний аналітичний та експериментальний матеріал, який розкриває мету і завдання дисертаційного дослідження

Хижняк Анни Анатоліївни, водночас, робота не позбавлена окремих недоліків у зв'язку з чим такі рекомендації і зауваження:

1. У дисертаційному дослідженні об'єм розділів та кількість параграфів суттєво відрізняються.

2. У параграфі 1.1 (с.35) авторкою наголошується, що «професійна деформація є деструктивною зміною індивідуально-психологічних характеристик особистості», проте у загальних висновках у визначенні поняття «професійна деформація» характеристика деструктивності явища опущена.

3. Когнітивні фактори впливу на становлення професійної деформації тренера є вагомими з урахуванням подальшої психологічної корекції на засадах когнітивно-поведінкових практик, тому твердження дисертації *«Проте ці (когнітивні) фактори все ж таки не є ключовими у формуванні професійних деформацій особистості, оскільки когнітивна сфера особистості є сферою, яка найбільш легко керується свідомістю і через те найменше піддається негативним впливам»* (с.46) є суперечливим.

4. Пункти 1-3 з висновків третього розділу (с. 175) належать до матеріалів, що описувалися у розділі 2.

5. Для об'єктивної оцінки результатів формувального експерименту бракує порівняльного аналізу зі змінами у контрольній виборці респондентів.

6. У дисертації мають місце прикрі стилістичні та орфографічні помилки (с.), подекуди зустрічаються опечатки та неточності перекладу першоджерел (с.).

Проте, наведені вище зауваження не спростовують високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження А.А. Хижняк, а певною мірою доповнюють об'єктивну характеристику практичної складової та значущості проблеми, зазначеної та розв'язаної в ході дисертаційного дослідження.

Представлене дослідження відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами,

внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до кандидатських дисертацій, і відповідає профілеві спеціалізованої вченої ради К 26.133.04, а її автор Анна Анатоліївна Хижняк заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри психології

Комунального вищого навчального закладу

«Вінницька академія неперервної освіти»

М. В. Яцюк